

Universal Declaration of Human Rights - Ga

© 1996 - 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

JENJEN KPAŊMƆ NI KƆƆ GBƆMƆ ADESA HEGBEI AHE

MLIBOTEMƆ

Akeni aŋƆƆ nƆ ake afƆ gbƆmei adesai fɛɛ ake mei ni yeƆ egbƆ ke heyeli ko ni anyeŋ ashƆ ye amedeŋ, ni nomei ji heyeli, jalesane ke toinƣle shishifäi ye je le mli hewƆ le,

Akeni bu ni abuuu, ke asan gbƆmƆ adesa hegbɛi anƆ ni anaanaa ye shikpƆŋ le etsƆ gbƆmƆ yitson ni eha efɛɛ yiwale nii, ke amrƆ nɛɛ gbɛgbelema ake mei foji anine ashe ameshweenii anƆ bƆ ni amɛaanye amɛwie nƆ ni amɛsusƆ ye nƆ ko he, amɛhe nƆ ni amɛsusƆ ake eja gbɛ pɛ ameye, akanye awo amɛhe gbeyei dƆŋŋ, ni asan akakama amɛ nƆ ko nƆ ko hewƆ le,

Akeni suƆmƆ ni asumƆƆ ake atsƆƆ gbɛ kroko nƆ ajieƆ yiwale nɔyeli ko hewƆ ni ehiaa ake awo mla ni baafä gbƆmƆ adesa hegbɛi ahe hewƆ le,

Akeni ehe hiaa ake akä he aha naanyobƆƆ ahi maji aten hewƆ le,

Akeni mei ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli le ema amehemƆkeyeli ni ameyƆƆ ye gbƆmƆ adesa mli, ke agbojee ke egbɔyeli ni kä hii ke yei aten nƆ aduatsƆ, ni amɛtswa amɛfai shi hu ake amɛbaabƆ mɔdeŋ koni shihile mli aŋƆƆ fe tsuutsu, ni heyeli ahe shi jogbanƣ taake ato he gbɛjianƆ ye Jenmaji EkomefeemƆ Ku le kpaŋmƆ le mli hewƆ le,

Akeni maji ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli le ewo shi ake amɛke ku le baafɛɛ ekome bƆ ni afɛɛ ni hiɛ asƆ, ni asan gbƆmƆ adesa hegbɛi ke heyeli ahe shi hewƆ le,

Akeni shishinumƆ ni aaana ye hegbɛi ke heyeli nɛɛ ahe baafɛɛ nƆ oti ni abaadamƆ nƆ koni shiwoo nɛɛ aye omanyɛ hewƆ le,

Bele, Agbɛɛ

Kpee Wulu le miiha ale

Jenjen KpaŋmƆ ni kƆƆ GbƆmƆ Adesa Hegbɛi Ahe nɛɛ

Ake mei fɛɛ ke jenmaji fɛɛ asusumƆ kpäa, koni mei aŋkroaŋkroi ke kui fɛɛ adamƆ kpaŋmƆ nɛɛ nƆ amebƆ mɔdeŋ amɛtsƆ nitsƆmƆ ke tsɔsemƆ nƆ ye majian ke maji aten nifeemƆ anƆ amɛha emli hegbɛi ke heyeli le ahe shi ye je le mli fɛɛ ye maji ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli diɛntse, asan ke shikpƆji ni yƆƆ ameshishi anƆ bii hu anifeemƆ mli.

GɛɛjianƆtoo 1

AfƆ gbƆmƆ fɛɛ gbƆmƆ ye agbojee mli, ke hegbɛ ko ni damƆ ɲɛle koome nƆ. GbƆmei fɛɛ ye jwɛŋmƆ ke henilee, ni no hewƆ le esa ake amɛhe ahi shi ye nyɛmi suƆmƆ mli.

GɛɛjianƆtoo 2

MƆ fɛɛ mƆ ye hegbɛ ake eyeƆ hegbɛi ni yƆƆ kpaŋmƆ nɛɛ mli le amli ɲƆmƆ le eko, bƆ ni naatsii ko kwraa bɛ ye jaku mli ni ajɛ, hewolo su ni ahie, nuu loo yoo ni aji, wiemƆ ni

awieɔ, jamɔ mli ni ayɔɔ, manɔaneyeli shidaamɔ mli aloo susumɔ ni ayɔɔ ye nɔ ko he, man nɔ ni aje, nii ni ayɔɔ, weku mli ni aje aloo gbenaa ko ni ahie hewɔ.

Asan akwe koni akajie nianɔ bɔ ni ake mɔ ko man ni eje le agbojee miitsu nii ye hegbɛi nee agbefan, keji man le ena heyeli jio, aaje man kroko nɔ aakwe esaji anɔ jio, enako heyeli jio, aloo ehɔ nyeli ko shishi fã ke fã.

Gbejianɔtoo 3

Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake ehɔ wala nee mli, ake ena heyeli, koni akwe ni efee shweshweeshwe hu.

Gbejianɔtoo 4

Esaaa ake ayeɔ mɔ ko nyɔɔ, aloo ahaa esɔmɔ mɔ ko bɔ ni ejaaa gbɛ; aahi nyɔnyeli ke gbɔmɔhɔmɔ gbejianɔtoi sɔtoi fee.

Gbejianɔtoo 5

Esaaa ake ake yiwale nyɔtɔ mɔ ko, aloo ake ehie tsumɔ shikpɔɔ, aloo afeɔ le anisenii kegbalaa etoi.

Gbejianɔtoo 6

Mlanaa le mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake ake woo haa le ake gbɔmɔ adesa.

Gbejianɔtoo 7

Mlanaa le mei fee yeɔ egbɔ, ni esa ake akwe koni mɔ fee mɔ afee shweshweeshwe bɔ ni hieiankwemɔ ko kwraa be mli. Esaaa ake akweɔ hieian ye mɔ ko mɔ ko gbefan keji aye le sane ko ni ke kpanmɔ nee kpãaa, aloo awo yin koni afee nɔ ko ni kpanmɔ nee enmee he gne.

Gbejianɔtoo 8

Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake ebɔ koni kojomɔhe ko aye esane eha le bɔ ni hieiankwemɔ be mli, keji aye le toikɔmɔ sane ni teɔ shi eshi kpanmɔ nee, aloo Man Mlatso le, aloo hegbɛ ni eyɔ ye mlanaa le.

Gbejianɔtoo 9

Esaaa ake amɔ mɔ ko, aloo atsiɔ enaa, aloo atswaa enaneshi tu keji aboteko sane ko ni akeshi le mli jogbanɔ.

Gbejianɔtoo 10

Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake keji ena sane ko le, ajinafoi ni ahe be sane le mli akojo le bɔ ni hieiankwemɔ be mli, ni asan amebo egbee toi kemɔ shi.

Gbejianɔtoo 11

1. Keji mɔ ko na sane ni sa toigbalamɔ le esaaa ake abuo le fɔ ye najian, beja akojo le ye man hie, beian ni aha le hegbɛ fee ni sa ake ena kefã ehe jogbanɔ hu.

2. Esaaa ake abuo mɔ ko fɔ ni sa toigbalamɔ keji efee aloo efee nɔ ko ye man mlanaa aloo jenmaji aten mlanaa, keji beian ni afo sane le afo enɔ le awoko nakai mla le. Ni esaaa hu

ake toigbalamɔ lɛ naa waa fe bɔ ni mla lɛtsɔɔ nakai beian lɛ.

Gbejianɔtoo 12

Esaaa ake ake he woɔ mɔ ko teemɔɔ sane, eweku, eshia, aloo eke mei aten shāramɔ saji amli, ni esaaa ake agbeɔ mɔ ko he guɔ hu. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake mla fāa ehe ye enɛmɛi agbefan.

Gbejianɔtoo 13

1. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake eyaa he fɛɛ he ni esumɔɔ, asan ni ehio man fɛɛ man ni esumɔɔ mli hu.
2. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake eshia man ko nɔ, kɛ lɛ diɛntɛɛ eman tete, ni eye hegbɛ hu ake ekuɔ esɛɛ keyaa eman ekonɔ.

Gbejianɔtoo 14

1. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake eyabaa abo ye man kroko nɔ kejo yiwale naa foi.
2. Ake hegbɛ nɛɛ tsuuu nii keji yiwale nɛɛ ejɛɛɛ efɔɔfeemɔ ni kɔɔ mansaneyeli he, aloo eje nifeemɔ ko ni kɛ Jenmaji Ekomefeemɔ Ku lɛ yintoɔi kɛ gbejianɔtoi lɛ kpāaa.

Gbejianɔtoo 15

1. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake ana lɛ ake man ko nɔ nyo.
2. Esaaa ake ahaa mɔ ko ɔmɛɔ manɔyo hegbɛ ni eyɔɔ bɔ ni mla enɛmɛɛ gbɛ, aloo aaatsi enaa koni ekanyɛ etsake ejiakuman.

Gbejianɔtoo 16

1. Esaaa ake hewolo su, loo man nɔ ni ajɛ, loo jamɔ mli ni ayɔɔ tsio hii kɛ yei ni eshe gbāla gbɛ ake amekabote gbālashihilɛ mli kɛwo shwiei. Amɛboteko gbālashihilɛ mli jio, amɛbote gbālashihilɛ mli jio, amɛfo gbālashihilɛ mli jio, esa ake ana amɛ ake amɛyɛɔ egbo.
2. Ja mei enyɔ nɛɛ ekpɛlɛ nɔ dani amɛbaanyɛ amɛbote gbālashihilɛ mli.
3. Weku ji man shikwēe, ni ehiaa ake abaa yi.

Gbejianɔtoo 17

1. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake enaa lɛ diɛntɛɛ enii, aloo eke mɔ kroko fɛɔ ekome kɛnaa nii.
2. Esaaa ake ashɔɔ mɔ diɛntɛɛ nii ni eyɔɔ ye edɛɔ bɔ ni mla enɛmɛɛ gbɛ.

Gbejianɔtoo 18

Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake ekɔɔ lɛ diɛntɛɛ eyin ye susumɔ ko he, ni eke ehe woɔ jamɔ fɛɛ jamɔ ni esumɔɔ mli. Hgbɛ nɛɛ ɔmɛɔ lɛ gbɛ hu koni etsake ejamɔ loo ehemɔkeyeli, kɛ hegbɛ ake lɛ ekome too, aloo eke mei krokomei afɛɛ ekome kɛha mei anu ejamɔ lɛ he ye nitsumɔ, nifeemɔ kɛ kusumfeemɔ mli ye manjaanɔ loo teemɔɔ.

Gbejianɔtoo 19

Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbɛ ake esusus nɔ ko he bɔ ni esumɔɔ, ni ehaa aleɔ hu. Hgbɛ nɛɛ ɔmɛɔ lɛ gbɛ hu koni ekanɔmɛ mɔ kroko gbɛ ni eetsake ejwɛɔmɔ; ni ebaanyɛ etsɔ gbɛ fɛɛ gbɛ nɔ etao,

aloo enine ashe, aloo eha ale sane ko loo susumɔ ko keje man fee man nɔ, bɔ ni ake husu tsuuu nii.

Gbejianɔtoo 20

1. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake eke ehe bɔɔ ku aloo henaabuamɔ ko ni atse koni afee nɔ ko ye toinjɔle mli.
2. Esaaa ake anyɛɔ mɔ ko nɔ koni eke ehe abɔ ku ko.

Gbejianɔtoo 21

1. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake le diɛntse efataa mei krokomei ahe kekuraa eman, aloo etsɔɔ oshikifɔɔ nɔ ekɔɔ mɔ kroko koni edamɔ enaa.
2. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake eyɛɔ nibii ni man keyɛɔ ebuaa manbii le mli ɲɔɔm le eko.
3. Manbii asuɔmɔnaa nii nɔ abaadamɔ akura man le, ni abaatsɔ oshiki kɔɲɲ ni ato be ni akefɔɔ, ni asan mei fee fɔɔ ye teemɔɲ, aloo gbɛ kroko ni shishiumɔ be mli nɔ ale amɛsuɔmɔnaa nii nɛɛ.

Gbejianɔtoo 22

Manɲo fee manɲo ye hegbɛ ake man akwe koni efɛe shweshweeshwe, ni esa ake ena hegbɛ koni ana le hu egbojee kewula shi. Enɛ feemɔ bbaje man le mɔɔɛɲɔɔ ke maji atɛɲ ekomefeemɔ mli, ke bɔ ni man fee man gbejianɔtoo ke ejwetri shidaamɔ yɔɔ ha; ni nakai nɔɲɲ hu shika heɲaatsɔɔ, shɔramɔ ke kusum hegbɛi ni manɲo aaama le baaye ebua koni ake woo aha mɔ fee mɔ.

Gbejianɔtoo 23

1. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake etsuɔ nii, ake etsuɔ nɔ ni le diɛntse esumɔɔ, ni ake le aye jalɛgbɛ ye nitsumɔ le mli, ni akwe koni enitsumɔ akaje edɛɲ hu.
2. Esa ake mei ni tsuɔ nitsumɔ kome ana nyɔmɔwoo kome bɔ ni hiɛiankwemɔ be mli.
3. Esa ake awoɔ nitsulɔ fee nitsulɔ nyɔmɔ ni sa enitsumɔ le, koni eke ɛɲa ke ebii aye nii bɔ ni baashe amɛnaa; ni keji eeɲia le, atɔ yelikebuamɔ gbɛ ko nɔ afee he eko aha amɛ.
4. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake etseɔ, aloo eke ehe dɔmɔɔ nitsulɔi aku ko koni ekɛtao esaji anaa.

Gbejianɔtoo 24

Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake ejɔɔ ehe, ni ejieɔ ehietserɛ hu; ni nakai nɔɲɲ hu esa ake atɔɔ ɲmɛletswai abɔ ni esa ake akɛtsu nii, koni awo le nyɔmɔ hu beian ni eejɔɔ ehe.

Gbejianɔtoo 25

1. Mɔ fee mɔ ye hegbɛ ake ehio shi jogbanɲ bɔ ni eeena niyenii, hehaanɔ, wɔɔhe, tsamɔ, ke shihileɲ nibii ni ahe hiaa, koni le ke ebii fee ana gbɔmɔtsɔɲ hewale, ni agbɛnɛ hu aye abua le keji enitsumɔ ɲmɛɛ le, aloo enaaa hetsele, aloo eje kpa, aloo etsɔ okulafo, aloo egbɔ, aloo gbɛ ko nɔ le eleee bɔ ni eeefɛe ena edaan ɲmaa.
2. Awomei ke gbekebii ehia kwemɔ ke yelikebuamɔ kredɛɛ ko. Esa ake ana bi fee bi ye ɲɛle kome nɔ, bɔ ni akweɛɛ keji kpeemɔ yoo bi loo hemɔ bi ni.

Gbejianɔtoo 26

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbɛ akɛ ena skul tsɔsemɔ. Esaaa akɛ awɔɔ nyɔmɔ ko yɛ tsɔsemɔ nɛɛ he, titri lɛ shishijee nɔ lɛ. Esa akɛ anyɛ mɔ fɛɛ mɔ nɔ, ni kɛ hooo kwraa lɛ egbe shishijee skul naa. Agbele ɔaa kɛ ninenaa nikasemɔhei bɔ ni mɔ fɛɛ mɔ baana mli gbɛ, ni nakai nɔɔɔ hu mɛi fɛɛ baana nikasemɔhe wulu mli gbɛ, shi enɛ baadamɔ mɔɔɔɔɔ nɔ.

2. Tsɔsemɔ mli lɛ esa akɛ akwɛ koni ayɔse nilee ni yɔɔ gbɔmɔ adesa mli kɛwula shi kɛjie agbojee ni yɔɔ emli lɛ kpo, bɔ ni baaha hiɛ aɔɔ gbɔmɔ kɛ eheyeli. Enɛ baaha niiashishinumɔ kɛ tsuishitoo kɛ naanyobɔɔ ahi maji atɛɔ, nakai nɔɔɔ hu ji hewolo su kɛ jamɔ; ni ebaaye ebua Jenmaji Ekomefeemɔ Ku lɛ yɛ toinɔɔlɛ gbɛfaɔ hu.

3. Fɔlɔi yɛ gbɛnaa kredɛɛ ko akɛ amɛ diɛntɛ amɛbaatsɔɔ tsɔsemɔ ni esa akɛ amɛbii ana yɛ skul.

Gbejianɔtoo 27

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbɛ akɛ ekɛ ehe wɔɔ he ni eyɔɔ lɛ kusumfeemɔi kɛ ɔaa nifeemɔi amli, ni eyɛ gbɛfaɔ yɛ sɛɛnamɔ ni yɔɔ jenshikpamɔ nifeemɔi amli hu.

2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbɛ akɛ ekwɛ koni mɔ ko akaju shi eye niiashikpamɔ, niɔmaa, lalasɔɔ kɛ nitɛɔmɔ ko ni lɛ diɛntɛ efɛɛ lɛ mli nii.

Gbejianɔtoo 28

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbɛ akɛ ehio shɔramɔ kɛ maji atɛɔ gbejianɔtoo ko mli: he ni akɛ hegbɛi ni yɔɔ kpaɔmɔ nɛɛ mli lɛ tsuɔ nii kɛwulaa shi yɛ.

Gbejianɔtoo 29

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ gbɛnaa nitsumɔ ko ha akutso mli ni eyɔɔ lɛ: he pɛ ni eeeyɛ ehe, koni ena tsɔsemɔ ni yɛɔ emuu kɛwulaa shi yɛ.

2. Mɔ fɛɛ mɔ hegbɛ kɛ eheyeli asɛɛtiumɔ mli lɛ nɔ pɛ ni tsio pɛ ni tsio lɛ gbɛ ji mlai ni awo bɔ ni afɛɛ ni akɛ bulɛ ni sa aha mɔ kroko hegbɛi kɛ eheyeli, koni ahi shi yɛ hiesɔlɛ kɛ toinɔɔlɛ mli.

3. Gbɛ ko bɛ akɛ hegbɛ kɛ heyeli nɛɛ asɛɛtiumɔ mli lɛ ate shi ashi yinɔtoi kɛ otii ni jwɛɛ Jenmaji Ekomefeemɔ Ku lɛ hiɛ lɛ.

Gbejianɔtoo 30

Esaaa akɛ atsɔɔ kpaɔmɔ nɛɛ shishi yɛ gbɛ ko nɔ akɛ maɔ ko, loo ku ko, loo mɔ ko yɛ hegbɛ ko akɛ efɛɔ nɔ ko ni baanyɛ efite hewalɛ ni yɔɔ hegbɛi nɛɛ asɛɛ.